

Forns de calç del camí del Girabau

Matadepera

Ubicació

Comarca: Vallès Occidental
Lloc/Adreça: Turó dels Rossos – Camí del Girabau
Alçada: 477

Coordenades:

Latitud: 41.61219
Longitud: 2.03377
UTM Est (X): 419495
UTM Nord (Y): 4607170

Classificació

Número de fitxa 08120 - 98
Àmbit: Patrimoni immoble
Tipologia Element arquitectònic
Estil / època: Modern Contemporani
Segle XVIII-XX
Estat de conservació Regular
Notes de conservació: Mantenir net de vegetació tant arbòria com arbustiva i herbàcia el perímetre per evitar que les arrels i les soques malmetin el forn i provoquin un enfonsament. La seva ubicació a proximitat de la urbanització i la facilitat d'accés, fa que sigui freqüentat assíduament. A les parets interiors s'hi ha localitzat gran quantitat de pintades i grafitis a més de residus plàstics.

Protecció Legal
Tipus de protecció: BPU
Observacions protecció: Tipologia A de la normativa específica pels elements arqueològics (Fitxa número 23 del Catàleg de Béns a protegir del Pla d'Ordenació Urbanística Municipal).
Data aprovació: dt., 22/09/2009 - 12:00

Número inventari
Generalitat i altres

inventaris	Si (IPA); Si (CC.AA)
Accés	Fàcil
Ús actual:	Sense ús
Titularitat	Privada
Titular:	08119A0030003000000YR
Autoria de la fitxa	Jordi Montlló Bolart
Data de registre de la fitxa:	dl., 21/12/2020 - 12:57

Descripció

Els Forns de calç del Camí del Girabau es troben a ponent del turó dels Rossos, gairebé a tocar del camí que transcorre paral·lel per la llera esquerra del torrent de Can Solà del Racó. No es tracta de dos forns que funcionessin paral·lelament sinó que un és més antic que l'altre.

Només arribar s'observa la part posterior d'una olla que permet identificar una primera estructura molt malmesa d'entre 2 a 2'5 metres d'alçada màxima conservada.

En aquesta paret, un cop exhaurida la vida del forn, s'hi va practicar una obertura orientada al sud-oest que servís d'accés a la fogaina d'un segon forn, excavat al darrera mateix, en una beta d'argila. Aquest darrer, conserva la totalitat de l'olla amb restes de vitrificació resultat de les altes temperatures. Mesura quatre metres de diàmetre interior per cinc metres d'alçada aproximada. A l'exterior hi ha dos encaixos fets en el paredat de l'antiga olla, probablement per falcar-hi algun tipus de biga amb cobert que permetés tenir un passadís d'accés cap a la fogaina.

Observacions:

No s'ha realitzat cap intervenció arqueològica. En la memòria de la intervenció arqueològica i estudi històric del conjunt industrial dels forns del Corcola, del camí del Girbau, del ton i la pedrera del Turó dels Rossos, s'explica que la única intervenció efectuada sobre el conjunt va ser el de neteja d'abocaments d'època moderna i la realització d'un plafó explicatiu col·locat a peu de camí per a la seva identificació. També es va identificar l'abocador del forn just al davant d'aquest, a l'altra banda del camí.

Història

L'any 2007, la Diputació de Barcelona i Caixa Catalunya signen el Conveni de Col·laboració en les seves actuacions en ordre a la gestió d'espais naturals a escala d'interès local en el qual s'hi adhereix l'Ajuntament de Matadepera, en acord del Ple de sessió ordinària del dia 2 d'octubre de l'any 2008.

L'arquitecte Rafel de Villasante Garcia, de l'empresa Atlas IP Ecoturísticos, S.L. redacta l'execució del projecte "Posada en valor d'elements de patrimoni rural a la costa del Tet i Mont-Rodó". L'objectiu principal era el de predefinir el model d'ús públic de l'espai recuperant el patrimoni rural com són els forns de calç, les barraques de vinya i els murs de pedra seca.

L'ajuntament, decideix posar en valor els forns de calç del Corcola i del Ton. S'hi va realitzar una intervenció arqueològica i s'habilità la zona, protegint la corona amb una barana de fusta i al costat de la boca, s'hi col·locà un cartell explicatiu.

La intervenció es va centrar en la neteja i consolidació, tasca que va dur a terme l'empresa Naturalea. A la part superior de la boca d'accés es va retirar una uralita que va malmetre l'estructura i s'hi va col·locar una xapa de ferro amb una lleugera inclinació per evacuar l'aigua de pluja cap al costat i al seu damunt es va finir amb una filera de pedres per contenir la terra procedent de la part superior.

Els informadors, Francesc Font (família dels Corcola), a partir de les notes del seu pare Joan Font i Pi, i Antoni Garcia, van explicar als arqueòlegs una manera particular que tenien els calciners de Matadepera de curullar l'olla. “Sembla que els calcinaires de Matadepera acabaven de carregar el forn donant forma de turó o cúpula, però que no sobresortia de la línia de la corona. Un cop fet això, podien preparar quatre pilars, fent un quadrat, de poca alçada (20-30 cm), on dos eren una mica més altes que els altres, per tal de poder col·locar una xapa de ferro amb inclinació a sobre que fes de sostre i evacués l'aigua en cas de pluja. Era molt important que la fornada no es malmetés per culpa de la pluja, ja que això significaria perdre la pedra, que ja no es podria tornar a convertir, la llenya i tot el temps i feina de preparació del forn, extracció de la pedra, recollida de la gavella...” “Un cop es considerava que la pedra ja s'havia transformat, s'ofegava el forn tapant-lo amb sorra, fang o xapes de ferro, i es deixava així uns dies, mentre la calç s'acabava de fer i es refredava”.

En el dietari d'en Gorina escriu: “*Dia 22 de febrer 1859, Padrós ha tapat al forn. Dia 15 el metex, Padrós a desenbrasat al forn y queda en llibertat de funcionar a qui convindrà*”

Els forns de calç o olles de calç són construccions tradicionals que es troben arreu de Catalunya. Estan construïts d'una manera molt senzilla, aprofitant el desnivell d'un marge o s'excavava directament en un rost amb l'objectiu d'obtenir, la calç. Aquesta, barrejada amb aigua i sorra és converteix en el morter de calç, emprat tradicionalment en la construcció de cases i altres edificis fins als anys cinquanta, on el ciment i el formigó prenen la davantera. També servirà per arrebossar les façanes, o per emblanquinar les cases, impermeabilitzar els safarejos i les cisternes, per ensulfatar les plantes contra les plagues i com a desinfectant de l'aigua.

Abans però d'iniciar el procés de transformació de la pedra en calç, cal construir el forn, normalment proper a una pedrera o jaciment de pedra calcària.

Un forn està constituït per varis elements: l'olla, la corona, la boca del forn o de la fogaina, la porta del forn i la banqueta interior. A més, a l'exterior normalment adossat al forn o immediat a ell s'hi pot construir una cabana on farà estada el calciner mentre hagi de vigilar el procés de cocció.

L'olla és l'obertura circular o retall en el marge que baixa verticalment des de la zona de càrrega fins al forn o fogaina. Aquesta mena de pou, pot ser de mides petites però n'hi ha de sis a set metres de diàmetre per sis a vuit metres d'alçada. Alguns poden presentar les parets recobertes de pedra. Això permet accedir més fàcilment a la temperatura necessària. A la base de l'olla hi ha una banqueta perimetral, una mena de banc corregut adossat a la paret.

La banqueta és l'indret on s'inicia l'amuntegament de roca calcària de manera a formar una falsa volta. En el cas de que no hi hagi aquesta estructura, els calciners la creen amb la mateixa pedra quan preparen la fornada, deixant sempre un espai buit per poder afegir les gavelles o fagots de branques, des de la boca o porta de la fogaina.

La boca del forn o de la fogaina és l'indret per on s'introduïa la pedra i els fagots de brancatge, i per on un cop la cuïta finida, s'extrauria la calç viva.

La corona queda situada a la part superior de l'olla. Es tracta d'un reforç al nivell superior de l'olla, realitzat amb un parell o tres de fileres de pedra, coincidint amb la zona de carrega la roca calcària fins al curull.

El procés de transformació de la pedra en calç s'obté a través de la combustió de la llenya i la pedra de calç, mitjançant un forn de forma rodona fet dins la terra o la roca. Cal obtenir una temperatura d'entre 800°C i 1000°C perquè el carbonat càlcic s'alliberi de l'anhídrid carbònic i passi a òxid de calci.

Per a aconseguir aquest procés calia una preparació llarga i feixuga. Aquestes tasques duraven al voltant d'uns tres mesos, normalment entre el gener i el febrer, quan les feines agrícoles eren més escadusseres. Els fagots de llenya i brancatge s'obtenien desbrossant el bosc i la pedra, s'extreia amb pics, i escodes. Un cop obtingut el material primari, es transportava amb carros o mules fins al forn, que s'omplia posant de forma circular les pedres depenent de la seva mida: a baix les més grosses i a dalt del curull les més petites.

A la part inferior es deixava una boca per introduir-hi els feixos de llenya amb una mena de forca anomenada gavell. S'encenia el foc i es deixava encès els dos primers dies amb una faixa destapada que es tapava a poc a poc. Quan començava l'encesa, ja no es podia aturar fins que el mestre calcinaire comprovava que la pedra era ben cuita. Calien de dotze a quinze dies de cuita per deixar la pedra a punt i després vint dies més per refredar-se. Aquesta calç anomenada viva s'apagava abocant-hi aigua, essent convertida en hidrat de calç o calç morta. Passat aquest temps la calç es podia desenfornar i transportar-la en carros.

Generalment es feia un forn de calç quan hi havia necessitat de producte, i no sempre era comercialitzat, sinó que cada casa se'n podia fer un i s'abandonava després de ser utilitzat. Tampoc era necessari que estigués situat a prop d'una pedrera calcària, ja que normalment es trobaven pedres d'aquest tipus escampades dins el bosc, al peu dels camins o a les rieres.

D'aquesta antiga activitat, tan estesa només resta el mut testimoni d'aquells forns que en l'actualitat estan mig enrunats i tapats per la vegetació. La producció de calç va tenir una certa importància fins a mitjans segle XX, com ho demostra l'existència de moltes olles o forns com els que es poden observar a Matadepera.

Bibliografia

AA.VV (2006). Canvi global i paisatge a la Costa del Tet-Mont-Rodon (Matadepera, Vallès Occidental). Analitzar el passat per planificar el futur (1956-2006), dins Documents d'anàlisi geogràfica, 52, pp. 31-48.

AA. VV (2006). Diagnosi dels usos del sòl i qualitat ambiental de la Costa del Tet – Mont-Rodon (Sant Llorenç del Munt). Ajuntament de Matadepera. Institut de Ciència i Tecnologia Ambiental de la UAB.

AJUNTAMENT de Matadepera (2009). Pla d'Ordenació Urbanística Municipal de Matadepera. Tomo IV. Catàleg de Béns.

AMETLLER BASSETS, Manuel. (1997). Els orígens del Nou Poble de Matadepera, 1768-1868. Parròquia de Sant Joan, Matadepera.

AMETLLER BASSETS, Manuel (1998). Una masia de Matadepera: Can Solà de la Font, o del Racó. Notes per a la seva Història, dins Termes, 13, pp 41-50. Terrassa.

CANÑAMERAS, E. (2001). Can Solà del Racó de Matadepera. Segles XIII-XVII, dins Termes, 16, pp. 91-110. Terrassa.

CARMONA, Maria Carme; JUNYENT, Eugeni (2017). Els forns del calç de Matadepera. L'exemple dels forns d'en Corcola, d'en Ton i del camí d'en Girabau, dins XXXVIII Ronda Vallesana. Matadepera, pp. 67-76. 8 d'octubre de 2017. Sabadell. Unió Excursionista de Sabadell.

CARMONA, Maria Carme; JUNYENT, Eugeni; de VILLASANTE, Rafael (2009). Memòria de la intervenció arqueològica i estudi històric del conjunt industrial dels forns del Corcola, del camí d'en Girabau, del Ton i la pedrera del Turó dels Rossos a Matadepera (Vallès Occidental). Dracma s.c.c.l. Arqueologia.

CHAVEZ, A.; GONZÀLEZ, R. (2000). El forn de calç de ca l'Agustí, dins Lauro, 29, pp. 106-130. Granollers.

COMASOLIVAS, J. (2003). Dietari de Francesc Gorina i Riera, pagès de Matadepera. 1841-1904. Joan Comasolivas. Curial. Barcelona.

FERRER ALÒS, Llorenç (2015). Eines i feines dels oficis. Edicions Brau. Barcelona.

FONT i SEGURA, Xavier (1997). Inventari del patrimoni cultural de Matadepera. Inèdit.

FONT PI, Joan (1981). La construcció antiga, dins revista Escletxa-1. Comunicació tardor /81, pp. 15 a 17. Centre de Recerca del Parc Natural de Sant Llorenç del Munt i Serra de l'Obac. Ajuntament de Matadepera.

GRAUS, Ramon i ROSELL, Jaume (2010). Història de la construcció a la Catalunya contemporània. Apunts del curs. Secció d'Història de la construcció del departament de Composició Arquitectònica. Universitat Politècnica de Catalunya.

LARROSSA, M. (1986). La urbanització de la ciutat industrial. Sabadell, 1845-1900. Col·legi de doctors i llicenciats. Sabadell.

PALOMO, Antonio (2005). Memòria de la intervenció arqueològica realitzada en el forn de la urbanització de les Pedritxes, del carrer de la Carlina, 21. Matadepera. Direcció General del Patrimoni Cultural. Centre d'Informació i Documentació del Patrimoni Cultural. 6883.

ROCA, P. (1997). Aprofitaments col·lectius i revolució burgesa als boscos del Vallès Occidental (1827-1840), dins Termes, 12, pp. 58-65. Terrassa.

ROSELL, Jaume i SUBIRATS, Miquel (1987). La producció de calç, ahir. El procés pre-industrial de producció de calç, a la comarca del Montsià. Col·legi Oficial d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Barcelona.

